

E-QUALITY
KENNISCENTRUM
VOOR EMANCIPATIE
GEZIN EN DIVERSITEIT

Nieuwe gezinnen

Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen

E-Quality

SCHEIDINGEN EN DE VORMING
VAN STIEFGEZINNEN

NIEUWE GEZINNEN

Scheiding wordt vaak als risicofactor voor het welzijn van kinderen gezien. Maar is een scheiding daadwerkelijk schadelijk voor kinderen? En hoe kunnen we zorgen dat kinderen en ouders zo min mogelijk problemen ondervinden wanneer ouders besluiten uit elkaar te gaan? Welke veranderingen brengt de overgang naar een eenoudergezin of een stiefgezin met zich mee? Krijgen ouders en kinderen voldoende steun en weten zij waar ze terecht kunnen met hun vragen? Belangrijke kwesties voor het gezinsbeleid. In het onderzoeksrapport 'Nieuwe gezinnen. Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen' worden deze vragen beantwoord.

Ouders en scheiding

Een scheiding brengt veel veranderingen met zich mee, zowel in positieve als in negatieve zin. In praktisch opzicht verandert er vaak van alles, zoals de financiën en de woonruimte, maar ook de opvoeding van de kinderen of het combineren van werk en zorg kunnen na een scheiding anders zijn dan daarvoor.

Zwaar, omdat je bepaalde dingen zelf moet proberen op te lossen. Je mist de schouder die je soms nodig hebt (gescheiden moeder, 4 kinderen).

Vanuit het gezichtspunt van ouders blijkt scheiding negatieve consequenties te kunnen hebben voor de financiële positie. Vooral vrouwen zonder eigen inkomen of met een laag inkomen krijgen vaak te maken met een flinke financiële terugval.

Ook het contact tussen ouders en kinderen verandert vanzelfsprekend: de meeste kinderen wonen een groot deel van de tijd bij de ene ouder. De uitwonende ouder krijgt hierdoor niet perse een minder goede relatie met het kind, maar heeft wel minder invloed op de opvoeding. Voor veel 'weekendouders' betekent dit een bron van zorgen.

Het is minder intensief geworden. Je hebt ze niet elke dag meer om je heen. Dus je kunt ze minder vaak corrigeren, dingen benadrukken, hoe ze zich moeten gedragen (weekendouder, vader, 2 kinderen).

Vooral voor vaders die voor de scheiding een beperkte rol in de verzorging en opvoeding van de kinderen speelden, wordt die rol na de scheiding nog kleiner. Tegelijkertijd geven sommige ouders, die de kinderen alleen verzorgen, aan dat de scheiding tot meer rust heeft geleid, omdat ze nu de opvoeding helemaal zelf kunnen regelen.

Het aantal gezinnen waarbij sprake is van co-ouderschap neemt toe. Vaders die co-ouder zijn, hebben meer moeite de zorg voor de kinderen te combineren met hun werk dan co-moeders; voor die moeders lijkt er nauwelijks iets te veranderen.

En de huishoudelijke taken die er allemaal bij komen. Ik deed eerst ook wel het een en ander in het huishouden, maar je moet nu alles doen, want anders blijft het gewoon liggen. [...] Het leven op zich wordt wel een stuk drukker, want je hebt

BESTELINFORMATIE

De publicatie 'Nieuwe Gezinnen.

Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen' is te bestellen bij E-Quality:

- telefonisch via (070) 365 97 77;
- via het bestelformulier op de website www.e-quality.nl (>Publicaties).

Prijs: € 17,50 (inclusief portokosten).

ISBN: 978-90-73716-19-3.

gewoon een baan die je keihard nodig hebt om het financieel rond te breien [...] ja, het ritme van leven wordt totaal anders (co-ouder, vader, 3 kinderen).

Kinderen en scheiding

Als ik het dan van andere mensen hoor waar de ouders van zijn gescheiden, dat ze dan helemaal niet meer met elkaar praten, dat zou ik wel heel erg vinden (meisje, 19 jaar).

Voor kinderen is een scheiding niet altijd schadelijk. Uit diverse onderzoeken blijkt dat niet de scheiding op zich problemen bij kinderen veroorzaakt, maar dat langdurige conflicten tussen de ouders en een achteruitgang in de financiële situatie rond de scheiding schadelijk zijn. Dit kan leiden tot emotionele problemen of gedragsproblemen, maar ook tot minder goede schoolresultaten. Kinderen van gescheiden ouders hebben 30% kans op dergelijke problemen, terwijl bij kinderen van niet-gescheiden ouders circa 10% dergelijke problemen heeft. Kinderen van gescheiden ouders beginnen vaker vroeg aan een relatie dan kinderen van niet-gescheiden ouders, en hebben vervolgens meer kans om zelf te gaan scheiden. Dit

.....
In totaal zijn er circa 800.000 minderjarige kinderen in Nederland van wie de ouders gescheiden zijn (na een huwelijk of na samenwonen).

kan deels verklaard worden door gebrekkiger relatievaardigheden, maar ook door een liberalere opvatting over scheiding.

Stiefgezinnen

Niet alles komt op mijn schouders terecht en als er problemen zijn met de kinderen kan je er met elkaar over praten, je kan steun zoeken en anders moet je alles in je eentje oplossen (stiefgezin, moeder, 3 kinderen).

Het vormen van een stiefgezin lijkt over het algemeen een positieve transitie in het leven van gescheiden ouders. De financiële situatie verbetert vaak en het combineren van arbeid en zorg wordt makkelijker. Toch is het percentage stiefgezinnen dat na verloop van tijd gaat scheiden hoger dan bij andere gezinnen. De nieuwe relaties binnen het gezin kunnen nog wel eens tot strubbelingen leiden, door bijvoorbeeld verschillen in opvoedstijl.

Het feit dat je allebei ouder bent en een rugzakje meeneemt...Mijn huidige partner ziet dus bepaalde dingen anders dan ik in de opvoeding. Vind ik wel eens lastig (stiefgezin, moeder, 4 kinderen).

Informatie en hulp

Ja eigenlijk zou het wel wat zijn om een echtscheidingskantoor te hebben of zoiets...Iets waar je alle informatie kan vinden (gescheiden moeder, 2 kinderen).

Gescheiden ouders blijken vooral behoefte te hebben aan financiële en juridische informatie, zowel voor de scheiding als soms nog jaren daarna. Nieuwe veranderingen in de gezinssituatie, zoals een nieuwe relatie, maar ook bijvoorbeeld het ouder worden van de kinderen, vragen soms om nieuwe afspraken met de ex-partner. Ook is er behoefte aan informatie en hulp bij alimentatiekwesties. Een probleem blijkt het aantal ex-partners dat hun alimentatieverplichting niet nakomt of kan komen. Dit is vooral problematisch voor ouders die hier vanwege hun financiële positie van afhankelijk zijn.

ONDERZOEKSPARTNERS

E-Quality heeft het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Het programmaministerie voor Jeugd en Gezin was de opdrachtgever.

Relatief weinig ouders, autochtone ouders minder dan ouders uit etnische minderheidsgroepen, hebben vragen over de opvoeding, rond of na de scheiding. Dit kan betekenen dat het effect van de scheiding of de vorming van een stiefgezin op de kinderen minimaal is en er geen extra problemen in de opvoeding ontstaan. Het is ook mogelijk dat ouders eventuele problemen bij de kinderen niet zien, om welke reden dan ook, en dus ook geen beroep zullen doen op hulp. Voor meer ouders geldt echter dat er wel een hulpaanbod is, maar dat deze hulp niet gemakkelijk te vinden is.

.....
Elk jaar verbreken ongeveer 100 duizend (gehuwd en niet-gehuwd) samenwonende paren hun relatie.

Een onderwerp dat ouders zelf niet of nauwelijks benoemen, is conflict-beheersing. Hoewel veel ouders aangeven dat ze het belang van het kind voorop stellen, blijkt het in de praktijk niet altijd makkelijk te zijn om conflicten met de ex-partner te vermijden of goed op te lossen. Ook wanneer het ouderschapsplan wordt ingevoerd, is het van belang hier rekening mee te houden. Het opstellen van een ouderschapsplan zou dan ook het beste kunnen worden begeleid door mediators met zowel juridische, psychologische als pedagogische kennis en met kennis van en vaardigheden voor conflict-hantering.

Ik zeg altijd: je kan beter maar een bak koffie met elkaar drinken dan voor de deur staan toeteren van: hier zijn de kinderen (co-ouder, vader, 2 kinderen).

Deze E-Quality Matters special 'Nieuwe Gezinnen' is als bijlage toegevoegd bij E-Quality Matters – september 2008. Extra exemplaren zijn aan te vragen via E-Quality.

Beeldmateriaal
Vincent Kraan (foto omslag Nieuwe Gezinnen)

Vormgeving
Vorm Vijf, Den Haag

Druk
Opmeer drukkerij bv,
Den Haag

Oplage
5.500

ROUVOET WIL MEER ACCENT OP ZORGVULDIG SCHEIDEN

AANDACHT VOOR NIEUWE GEZINNEN

Ouders die gaan scheiden moeten gereedschap in handen krijgen om problemen bij hun kinderen te voorkomen. De Centra voor Jeugd en Gezin kunnen hierin een rol spelen. Dat zei minister Rouvoet tijdens de presentatie van het onderzoeksrapport 'Nieuwe gezinnen' van E-Quality. "We moeten de gevolgen van een scheiding voor kinderen niet onderschatten."

Leonie van den Schoor

Antillianen hebben er een mooi woord voor: het nahuwelijk. Dat is de relatie tussen ex-partners en hun kinderen na de scheiding. Dit nahuwelijk staat centraal in het onderzoeksrapport 'Nieuwe gezinnen. Scheidingen en de vorming van stiefgezinnen' van E-Quality. Het onderzoek brengt de veranderingen in kaart bij de overgang van een twee-oudergezin naar een eenoudergezin of een stiefgezin. Het geeft antwoord op vragen als: is een scheiding schadelijk voor kinderen? Met welke vragen en zorgen zitten ouders van nieuwe gezinnen? Kunnen zij dit alleen oplossen of wensen ze extra ondersteuning? Begin september is het rapport gepresenteerd tijdens een druk bezochte bijeenkomst in Den Haag. André Rouvoet, minister van Jeugd en Gezin, neemt het eerste exemplaar in ontvangst en is er blij mee. "Ik ben erkentelijk voor dit onderzoek, over deze nieuwe gezinnen was nog niet zoveel bekend. Het komt op een goed moment, de bevindingen kan ik nog net meenemen in de Gezinsnota die dit najaar zal verschijnen."

Pure liefde

Het rapport is gemaakt in opdracht van het ministerie voor Jeugd en Gezin en bevat veel nieuwe informatie. In nauwe samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verzamelde E-Quality de nodige feiten en cijfers. Jan Latten van het CBS en Corine van Egten van E-Quality schetsen in het kort een

Minister Rouvoet neemt het rapport Nieuwe Gezinnen in ontvangst: "De bevindingen uit dit rapport kan ik nog net meenemen in de Gezinsnota die dit najaar zal verschijnen."

beeld van de nieuwe gezinnen. Jan Latten: "De basis om te gaan trouwen is steeds meer 'pure liefde'. Maar die pure liefde biedt geen garantie voor de toekomst. Relaties zijn informeler, individueler, we willen ons maximaal kunnen ontplooiën. Daardoor zijn relaties minder duurzaam." Dat laten de cijfers zien: per jaar worden er in Nederland zo'n 100.000 relaties verbroken. Dit gaat om zowel formele scheidingen van getrouwde echtparen, als om informele scheidingen van samenwonende partners. Bij meer dan de helft van al deze verbroken relaties zijn kinderen betrokken: jaarlijks krijgen zo'n 55.000 tot 60.000 kinderen te horen dat hun ouders uit elkaar gaan. Hoewel geen enkel kind het leuk vindt dat zijn ouders scheiden, overleeft de meerderheid het toch zonder al te grote kletscheuren. Een minderheid van 15 tot 20 procent van de kinderen krijgt echter problemen na de scheiding. Hun zelfvertrouwen loopt een deuk op, school-

prestaties gaan achteruit of zij hebben meer riskante gewoonten als roken. Op de dag van de presentatie berichten de media dat het percentage van 15 tot 20 procent best wel meevalt. Maar minister Rouvoet vraagt zich af of dat wel een juiste interpretatie van de gegevens is. "De gevolgen van een scheiding voor kinderen moeten we niet onderschatten. Vijftig procent van de kinderen bij Jeugdzorg komt uit een gebroken gezin." Dat is een oververtegenwoordiging, als je bedenkt dat zij 25 procent van alle kinderen vormen. Overigens meldt het rapport dat niet zozeer de scheiding op zich de oorzaak van de problemen van kinderen is, maar de conflicten tussen de scheidende ouders en een achteruitgang in de financiële situatie (vooral bij vrouwen).

Eerst 'latten'?

Gescheiden partners blijven meestal niet lang alleen. Na drie jaar heeft ongeveer de

helft van de gescheiden ouders weer een nieuwe partner waarmee ze samenwonen. Daardoor groeit ook het aantal stiefgezinnen. In 1998 telde Nederland nog 115.000 stiefgezinnen, in 2007 waren het er 149.000. Stiefgezinnen kunnen erg divers zijn samengesteld: kinderen van een eerdere relatie van de moeder of de vader, of van beiden, terwijl er ook nog eens kinderen van de nieuwe partners samen bij kunnen komen. “Dat zijn complexe entiteiten”, zegt panellid Astrid Kies, counselor en communicatietrainer voor samengestelde gezinnen. “Een stiefgezin ontstaat uit een fusie van twee gezinnen. Zo’n fusie heeft tijd nodig. Daarom is mijn advies: ga eerst laten voordat je gaat stieven”

.....
Rouvoet: “De gevolgen van een scheiding voor kinderen moeten we niet onderschatten”

Stiefgezinnen hebben hun eigen problemen: botsende opvoedstijlen, de band die stiefouders met de kinderen moeten opbouwen, de omgang met eigen kinderen en stiefkinderen. Daardoor blijken stiefgezinnen meer kans te hebben op een scheiding dan andere gezinnen. “Een stiefgezin is knetterhard werken”, zegt een stiefvader dan ook. “Maar het heeft ook een positieve kant: je krijgt er kinderen bij.”

Etniciteit

Bij de aandacht voor nieuwe gezinnen is het belangrijk om onderscheid te maken naar etniciteit. Eerste generatie migranten van Turkse, Marokkaanse en Surinaamse afkomst gaan vaker uit elkaar dan gemiddeld in Nederland. Bovendien pakt een scheiding bij gezinnen uit etnische minderheden soms anders uit dan bij autochtone gezinnen. Neem bijvoorbeeld de gezinnen van Marokkaanse afkomst, zegt Fadma Bouchataoui (COS Rijnmond). “Het gaat vaak om lager opgeleide ouders met een dubbele nationaliteit. Dat maakt het extra complex. Hun echtscheiding in Nederland wordt niet zomaar erkend in Marokko, soms moeten ze wel twintig jaar wachten.” Turkse en Marokkaanse vrouwen die alleen komen te staan, hebben daardoor te maken met een verzwaarde scheidingsproblematiek.

Toch moeten we niet alle gezinnen uit etnische minderheden over één kam te scheren, waarschuwt Irish Verwey (Reclassering Nederland). Zo is een alleenstaande Caribische moeder doorgaans zelfredzamer dan een Turkse alleenstaande moeder. Verwey: “Het is dus heel belangrijk om te differentiëren. Dat geeft handvatten om de problemen aan te pakken.”

Om meer inzicht te krijgen in de gevolgen van scheiding in gezinnen uit etnische minderheden, is apart onderzoek nodig.

Behoeft aan informatie

Ouders hebben veel behoefte aan informatie en ondersteuning, zo blijkt tijdens het debat met deskundigen, politici, gescheiden ouders en stiefouders. Zowel bij de scheiding als bij het vormen van een stiefgezin zitten de ouders met vragen. “Ik had wel een cursus co-ouderschap kunnen gebruiken”, zegt een co-ouder vader. “Dan was ik beter voorbereid geweest.” En een stiefmoeder vraagt zich af wat ze nu wel en niet te zeggen heeft over haar stiefkinderen. Wat zijn de rechten en plichten van stiefouders?

Er blijkt wel informatie te zijn, maar die is niet goed vindbaar. Ook een hoger opgeleide moeder vertelt dat ze niet precies wist waar ze met haar scheidingsvragen terecht kon. “Ik zou wel een overzicht willen van cursussen voor gescheiden ouders in het hele land.”

.....
“Ik had wel een cursus co-ouderschap kunnen gebruiken”

Een andere aanwezige oppert dat ouders die gaan scheiden verplicht een cursus zouden moeten volgen, om de scheiding in goede banen te kunnen leiden. En de overheid zou ook best meer kunnen betekenen, vindt een vader. “Als de de alimentatie niet op tijd binnenkomt, staat er meteen een deurwaarder op de stoep. Dat is goed geregeld. Maar wat kun je doen als je partner de omgangsregeling niet nakomt? Dan kun je nergens op terugvallen. Eigenlijk zou de overheid daar ook een rol in moeten spelen.”

Ouderschapplan

“Scheiding kan een uitkomst zijn, maar het levert zelden winnaars op,” aldus

minister Rouvoet in zijn toespraak. Daarom is hij blij met de verschuiving in het denken over scheiden: lag het accent in de wetgeving eerst op zo eenvoudig mogelijke scheidingsprocedures (een flitsscheiding bijvoorbeeld), tegenwoordig ligt de nadruk meer op zorgvuldigheid, met name wanneer er kinderen bij betrokken zijn. Neem nu het wetsvoorstel ‘Voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding’ en de voorgenomen invoering van een verplicht ouderschapsplan bij scheiding. Ouders die gaan scheiden moeten in dat plan onder andere vastleggen hoe ze de zorg voor de kinderen verdelen. Rouvoet: “Als ouders dit zelf kunnen, prima. Maar als ze er ondersteuning bij nodig hebben, dan zijn er mogelijkheden voor. De Centra voor Jeugd en Gezin kunnen daarin een rol spelen. Ook zou het goed zijn als er in de samenleving wat openlijker over relatieproblemen gesproken kon worden. Dat maakt het eenvoudiger voor ouders om met wat steun uit de omgeving hun gezin intact te houden.”

AANBEVELINGEN

Een kleine selectie uit de aanbevelingen voor politiek en beleidsmakers:

- Overheid en organisaties als de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG’s) moeten ouders beter informeren over de invloed van ouderlijke conflicten op kinderen (zowel tijdens de relatie als erna) en over het beschikbare hulpaanbod bij relatieconflicten.
- De overheid moet ondersteuning bieden bij praktische problemen, zoals financiën en juridische zaken.
- Scholen en de jeugdgezondheidszorg (JGZ) moeten weekendouders met gezamenlijk gezag voldoende informeren over hun kinderen.
- De CJG’s kunnen bij scheiding of het vormen van een stiefgezin een belangrijke rol spelen bij het verstrekken van hulp en informatie of om door te verwijzen naar andere instanties.
- Een ouderschapsplan kan positief werken, mits begeleid door mediators met voldoende juridische, psychologische en pedagogische kennis, zodat tijdens het proces ook kennis over conflicthantering overgedragen kan worden op de ouders.